

ĐỌC KẾT NỐI CHỦ ĐIỂM

VÀ TÔI NHỚ KHÓI

Trải nghiệm cùng văn bản

Sau một ngày, dù là đi đâu, làm gì, thì đến cái giờ ấy, bím bíp ra khói tở, người ta cũng trở về nhà. Trâu đi trước người đi sau, sau rớt¹ có khi là một hai đứa trẻ theo bố mẹ ra đồng từ sáng, quần áo mặt mũi lấm lem toàn bùn đất.

Từ mỗi bếp nhà khói bắt đầu vẩn vít² bay lên. Ngọn khói như gọi người nào chưa về thì nhớ về trước khi bóng tối sập xuống, che phủ toàn bộ ngôi làng như trùm lên một tấm vải màu đen. Hồi đấy làng tôi chưa có điện. Thắp sáng chỉ bằng đèn dầu. Dưới bếp một chiếc, trên nhà một chiếc. Ngọn khói màu xanh, nhẹ bằng như tơ, quấn trên mái lá. Cái mái lá thật cũ, màu nâu thẫm, những bụi cỏ đã mọc ở trên đó, mùa đông lụi đi, mùa xuân lại mọc lên. Ngọn khói len qua đầu hồi, vương vít mãi ở ngọn cây hồng nằm sát mái nhà, bị gió thổi cho loăng đi, tan đi. Nhưng cái mùi của khói thì quấn mãi. Khói có mùi của những hạt ngô còn sót lại trên những lối ngô khô bị đốt cháy, mùi của gộc củi³ gỗ đẽ, mùi của tinh dầu vỏ cam, mùi của vỏ cây sẹ bị tróc dùng thay lát, có cả mùi của lông chú mèo tam thể nằm sưởi, mãi ngủ, lửa bén sém một khoảng...

Ở làng, suốt ngày lúc nào trong bếp cũng có một gộc củi. Gộc củi to, gỗ chắc, không cháy quá nhanh cũng không dễ tắt, cứ ngun ngún ở đó, trong cái góc bếp chật chội đầy bồ hóng. Ấm cúng vô cùng. Sáng, đi ra đồng, lên rừng, người ra khỏi nhà sau cùng là người nhớ vén tro xung quanh bếp cho thật gọn, để gió bắc lùa qua khe vách đất không làm ngọn lửa ở gộc củi bùng lên. Cái gộc củi ấy sẽ cứ nằm yên cả ngày, lặng lẽ ủ một tảng than hồng. Con mèo già ăn no, vắt dọc trên gộc củi, mắt lim dim, thỉnh thoảng có một tia nắng xiên xiên qua vách, chiếu lên người.

Tôi thường được mẹ giao cho việc nấu cơm chiều. Việc đầu tiên là gác những thanh củi nhỏ vừa dụi đi buổi trưa xếp xung quanh gộc củi lớn, nhặt một ít phoi bào⁴ trong cái thùng rách bên cạnh, nhồi vào giữa. Dùng cái ống thổi bằng nứa mà thổi, ngọn lửa sẽ từ bùng lên. Đấy chính là lúc ngọn lửa màu lam đầu tiên bay lên trên mái nhà.

Ngọn khói mang theo một ước mơ thật bình dị: Bữa cơm ấm cúng bên bếp lửa. Một đĩa cá kho cháy cạnh với riềng, một bát canh măng, một đĩa dưa cải. Dưa cải mẹ tôi muối trong cái vại sành. Mùa đông, trời lạnh, muối dưa rất khó chua. Mẹ phải vằn cái vại dưa ấy cạnh bếp, nửa ngày lại xoay một lần. Lấy cái hơi nóng từ bếp lửa để dưa lên men. Bữa

¹ Sau rớt: sau cùng.

² Vẩn vít: ngọn khói quấn xoắn lại với nhau nhiều vòng.

³ Gộc củi: phần gốc và rễ còn lại của cây đã già cỗi sau khi bị chặt đi, dùng làm củi đun bếp.

⁴ Phoi bào: vật liệu được thải ra sau khi tạo hình gỗ bằng cách gọt, bào, tiện.

nào có cá kho mẹ luôn nói “có cá và cơm”¹ trước khi nhắc tôi đong nhiều gạo hơn mọi bữa một chút.

Ngon khói ấy cũng gọi đám trẻ chăn trâu mãi chơi hơn cả trâu, lang thang trên rừng vợi vãi về nhà. [...] Thây khói bay lên từ làng, chọt nhớ cơm, thềm cơm, vợi vãi lùa trâu xuống đường mòn. Tiếng mõ trâu vang lên ở khắp các ngã rừng. Nghe tiếng mõ² biết đàn trâu nhà nào. Có tiếng mõ đánh, giòn, có tiếng đục, trầm. Đàn trâu túc tặc, thùng thảng xuống núi, tự tìm đường về nhà.

Có những năm làng mất mùa. Lũ lớn ồng ộc kéo về, dâng ngập mọi con suối. Nước sông Lô đục ngầu, hung hãn cuốn theo tất cả những gì gặp trên đường. [...] Toàn bộ cánh đồng ngập trong một màu phù sa. Lúa chưa kịp gặt, ngô chưa kịp bẻ, đậu đỗ còn nguyên... [...] Người buồn. Nặng trĩu một nỗi âu lo cho những tháng ngày sắp tới. Biết lấy gì để ăn qua ngày? Biết lấy gì để làm giống cho mùa sau? Và trong mọi căn bếp, những ngọn khói chỉ quẩn quanh với mái lá vẫn còn sũng nước. Khói cũng biết buồn chăng?

Cũng có khi khói vui hơn niềm vui của người. Làng có đứa bé mới chào đời, giữa một ngày đông buốt giá. [...] Trong bếp, ngọn lửa nhảy nhót reo vui phần phật, khói bay lên qua mái nhà rất nhanh, rất cao.

Từ ngày này qua ngày khác, hết gộc củi này đến gộc củi khác, không khi nào bếp nguội. Bếp chỉ nguội khi người không còn, người bỏ cuộc đời người đi.

Và ngọn khói cứ quẩn lên mỗi ngày, theo ngọn lửa rộn ràng khi nhà có khách, nườm nượp đàn ông vào ra châm đóm hút thuốc, nườm nượp đàn bà nôi niêu xoong chảo, lanh canh bát đĩa. Theo ngọn lửa im lìm ủ kín trong tro nóng khi người đi vắng.

Ruộng bậc thang Mù Cang Chải (Yên Bái)

Ảnh: Trần Tuấn Việt

¹ *Có cá và cơm* (nguyên văn: *Có cá đố và cho cơm*): ý nói có thức ăn ngon thì ăn được nhiều cơm.

² *Tiếng mõ*: âm thanh phát ra khi gõ vào nhạc khí làm bằng tre, gỗ, lòng rỗng, dùng để điểm nhịp hay để báo hiệu, phát hiệu lệnh.

Đi xa, mỗi chiều tôi, trong cái rét của mùa đông sắp qua, trong cái hơi lạnh buồn buồn của mưa xuân sắp tới, lại nhớ tới góc bếp. Thật ấm với ngọn lửa đỏ. Thật thơm với ngọn khói nhẹ băng quần trên mái lá. Cái mái lá cũ thật cũ.

(Đỗ Bích Thuý, *Tôi đã trở về trên núi cao*, NXB Hội Nhà văn, 2018)

Suy ngẫm và phản hồi

1. Hình ảnh ngọn khói quê nhà đã được người viết cảm nhận bằng những giác quan nào? Cách cảm nhận về khói như thế cho thấy quê hương có ý nghĩa như thế nào đối với tác giả?
2. Nỗi nhớ về ngọn khói quê hương cho ta thấy nhân vật “tôi” là người có tâm hồn như thế nào?
3. Kỉ niệm trong quá khứ có ý nghĩa gì với việc nuôi dưỡng tâm hồn của chúng ta trong hiện tại?